

*Church and Society  
Църква и общество*

## Манастирът „Св. Йоан Предтеча“ край Созопол – просопографски очерк

**Венцислав Каравълчев**

*Софийски университет „Св. Климент Охридски“*

**Резюме.** В статията са събрани сведения за всички личности, свързани с историята на островния ставропигиален манастир „Св. Йоан Предтеча“ до Созопол. Включени са имена на византийски императори, български царе, воеводи, патриарси, митрополити, военачалници и монаси, придружени с кратка информация за тях. Тяхната връзка с манастира е засвидетелствана в хроники, грамоти, приписки и други исторически извори от периода XIII – XVIII век. Просопографското описание обогатява историята на това важно, но малко известно духовно средище по българското Черноморие и разкрива значимата му роля в църковните и политическите процеси в региона, връзката му както с византийската, така и с българската история.

*Keywords:* monastery „St. John the Baptist“, Sozopol, prosopography, Christian culture

Манастирът „Св. Йоан Предтеча“, разположен на едноименния остров срещу Созопол, е един от многото забележителни исторически обекти на територията на България. През последните години археологическите проучвания и историческите изследвания разкриха част от историята на този манастир, която поразява със своята събитийна наситеност и историческа значимост<sup>1)</sup>. Манастирът, който е бил със статут на императорски и патриаршески, и играл ролята на важен църковен и културен център не само с регионални, но и с европейски измерения. Настоящата статия е продължение на статията „*Островният манастир „Св. Йоан Предтеча“ – една непрочетена страница от църковната ни история*“<sup>2)</sup>, където щриховахме историята на манастира от неговото възникване през V в. до разрушаването му през XVII в., както и съдбата на манастирското братство и неговата библиотека през следващите векове. Съвсем доскоро историята на този манастир беше в голяма степен *terra incognita* за историографията, а той бе познат най-вече като археологически обект. За малко повече от година бе възкресена, макар и частично, богатата му история. Същевременно в изворите продължаваме да откриваме нови факти, детайли и имена, които доказват значимостта на манастирския комплекс в църковния и политическия живот във

Византия. Ролята му особено се засилва през османския период XIV – XVII в., когато много от другите значими културни центрове на Византийската империя са унищожени или западат, докато тук продължават да се създават и преписват книги, създават се образователна и зографска школа. Манастирът дава някои от най-известните архиереи на патриаршията, а от книжовното му богатство се интересуват най-значимите библиотеки на източния и западния свят.

В настоящия кратък просопографски очерк ще се опитаме да съберем на едно място личностите, свързани по един или друг начин с манастира, като приложим кратки данни за тях. Това ще уплътни и оживи историята на островната света обител, фокусира на върху си вниманието на някои ключови за различните периоди от развитието на християнската култура имена – сред тях откриваме имена на императори, царе и патриарси, на светци и интелектуалци – личности, играли голяма роля в общественния живот на своето време. Това е съвсем естествено, имайки предвид близостта на манастира до столицата на империята, както и неговия ставропигиален статут. Надяваме се тази кратка просопография да насърчи интереса към бъдещи изследвания. Приведените имена са придружени от кратка информация за тях и връзката им с манастира. Цитирана е основната литература, от която може да се получи повече информация за споменатите в статията личности. Поради ограничения обем това изследване няма претенцията да изчерпва просопографския въпрос.

### **Императори и висши сановници на Византийската империя**

**Михаил IX Палеолог** (1295 – 1320) издава простагма или хрисовул в полза на манастира „Св. Кирик и Юлита“ в Созопол, който не е достигнал до нас. Там вероятно става дума и за манастира „Св. Йоан Предтеча“, на който император Йоан V Палеолог подчинява или препотвърждава подчинението на манастирите „Св. Кирик и Юлита“ и „Св. Апостоли и св. 20 000 мъченици“ също в Созопол. Тази информация получаваме от хрисовул на император Йоан V Палеолог<sup>3)</sup>.

**Андроник III Палеолог** (1325 – 1341) също издава простагма или хрисовул за манастира „Св. Кирик и Юлита“ в Созопол, който не е запазен. В този документ вероятно става въпрос и за манастира „Св. Йоан Предтеча“, на който император Йоан V Палеолог подчинява или утвърждава подчинението на манастирите „Св. Кирик и Юлита“ и „Св. Апостоли и св. 20 000 мъченици“. Това научаваме от хрисовул на император Йоан V Палеолог<sup>4)</sup>.

**Йоан V Палеолог** (1341 – 1391) през 1363 г. издава хрисовул в полза на манастира „Св. Йоан Предтеча“, с който подчинява или утвърждава подчинението на манастирите „Св. Кирик и Юлита“ и „Св. Апостоли и св. 20 000 мъченици“<sup>5)</sup>.

**Йоан VIII Палеолог** (1425 – 1448) през 1437 г. дава на манастира „Св. Йоан Предтеча“ аргировул, с който му подарява манастирчето (μονήδρι-

ов) „Св. Николай“ (в днешния град Черноморец) и градина в с. Св. Димитър<sup>6)</sup>.

**Константин XI Палеолог** (Драгаш, 1405 – 1453) е деспот на Черноморската област и после последен византийски император, канонизиран за светец. Камберидис счита, че той е издал аргировула за манастира още в качеството си на деспот, преди да смени на престола своя брат Йоан VIII Палеолог<sup>7)</sup>.

**Атанасий Палеолог** е монах, чичо на император Йоан V Палеолог, игумен и ктитор на манастира „Св. Апостоли и св. 20 000 мъченици“ в Созопол. Името му е споменато в хрисовула от 1363 г. на Йоан V Палеолог, който го нарича свой чичо (θεῖος). С хрисовула на негово подчинение е даден и манастирът „Св. Кирик и Юлита“ на по-малкия остров до Созопол, а двата манастира заедно са подчинени на манастира „Св. Йоан Предтеча“, наречен в хрисовула манастир „Св. Богородица – Калеос“<sup>8)</sup>. Един по-задълбочен прочит на житието на св. Григорий Синаит хвърля допълнителна светлина върху личността на въпросния монах Атанасий. Там ясно се посочва, че Атанасий е чичо не само на император Йоан V Палеолог, но и на Андроник III Палеолог. Следователно той може да бъде единствено брат на император Андроник II<sup>9)</sup>. Атанасий е също така основател на манастира „Св. Апостоли“ в периода 1324 – 1326 г. С голяма степен на увереност може да се твърди, че той е тъждествен с великия стратопедарх (висш военен чин) Андроник Палеолог<sup>10)</sup>, който участва в редица военни действия на Византия в Родопите<sup>11)</sup>. Първо във войната между Андроник II и Андроник III е на страната на Андроник III, след това бяга при Андроник II. Пленен е обаче от Андроник III и изпратен на българския цар Михаил III Шишман Асен. През 1324 г. цар Михаил III Шишман се жени за сестрата на Андроник III, вдовица на цар Теодор Светослав – Теодора Палеологина. Тя се венчава за цар Теодор Светослав с помощта на бившия Константинополски патриарх и монах от манастира „Св. Йоан Предтеча“ Йоан XII Козма. През 1324 или 1325 г. Андроник става монах в Созопол под името Атанасий<sup>12)</sup>.

**Михаил Дука Глава Тарханиот** (1235 – 1304) – аристократ, византийски пълководец. За него се отнася първото писмено сведение за манастира, което е достигнало до нас. То е от края на XIII в. Известният византийски поет Мануил Фил (1275 – 1345) в своята поема-възхвала за делата на този виден византийски пълководец пише, че той е възстановил манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>13)</sup>. През 1263 г. Михаил Дука Глава успява да отнеме от българите редица крепости по Южното Черноморие, в това число и Созопол. Тогава възстановява и манастира.

**Михаил Кантакузин** – архонт и велик domestik, потомък на едноименната императорска фамилия, чиито членове след падането на Константинопол напускат столицата и се установяват в различни части на Османската империя, по-късно във Влашко и Русия. Близък приятел на великия везир Мехмед

Соколович и собственик на несметни богатства, според съвременниците му конкурира по богатство самия султан. Има огромно влияние сред управляващите в Османската империя и до самата си насилствена смърт през 1578 г. качва и сваля патриарси на престола в Константинопол. Ктитор на манастира „Св. Анастасия Узорешителница (Φαρμακολύτριά)“ на едноименния остров срещу Бургас. Прави неколkokратни опити да отнеме имоти на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в полза на манастира „Св. Анастасия“<sup>14</sup>.

### **Константинополски и други патриарси**

**Йоан XII Козма** – патриарх на Константинопол (1294 – 1303). Роден е в Созопол<sup>15</sup>. Съществува и мнение, че е роден в днешния Несебър<sup>16</sup>. Бил е семеен, преди да се замонаши в манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол. По-късно става игумен на известния манастир „Св. Богородица Всеблажена (Παμμακάριστος)“ в Константинопол и оттам е избран за патриарх. След слиянето от патриаршеския престол се оттегля в манастира „Св. Йоан Предтеча“ до Созопол, където умира и най-вероятно е погребан<sup>17</sup>. Българският цар Теодор Светослав използва бившия патриарх за дипломатическа мисия около уреждане на брака му с дъщерята на император Михаил IX Палеолог Теодора<sup>18</sup>.

**Нифон I** – патриарх на Константинопол (1310 – 1314). Дава на манастира недостигнал до нас сигилий или писмо<sup>19</sup>.

**Марк II Ксилокарав** – патриарх на Константинопол (1466), дава на манастира недостигнал до нас сигилий или писмо<sup>20</sup>.

**Симеон I** – патриарх на Константинопол (1466 – 1467; 1471/2 – 1474; 1482 – 1486). Дава на манастира недостигнал до нас сигилий или писмо, за което съдим от съдържанието на писмата на патриарсите Дионисий I и Митрофан III<sup>21</sup>.

**Дионисий I** – патриарх на Константинопол (1467 – 1471; 1488 – 1490). Патриарх Дионисий I дава през 1489 г. на манастира „Св. Йоан Предтеча“ писмо, с което урежда някои спорни въпроси, възникнали след разрушаването на манастира при османското нашествие<sup>22</sup>. Вероятно е имало и друго, недостигнало до нас писмо, с което патр. Дионисий I по време на първото си свителстване в Константинопол е предоставил разрушения манастир на монаха Гервасий и други манастирски братя, за да го възстановят<sup>23</sup>.

**Рафаил I** – патриарх на Константинопол (1475 – 1476). Дава на манастира недостигнал до нас сигилий или писма<sup>24</sup>.

**Максим III** – патриарх на Константинопол (1476 – 1482). Дава на манастира недостигнал до нас сигилий или писма<sup>25</sup>.

**Нифон II** – патриарх на Константинопол (1486 – 1488; 1497 – 1498; 1502), мъченик за вярата и светец на Православната църква. През 1488 г. се оттегля в манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол, а малко по-късно му е разрешено

да възстанови, живее и се грижи за метоха „Св. Николай“ на сушата близо до носа в гр. Черноморец, където остава 2 г.<sup>26)</sup>

**Йоаким I** – патриарх на Константинопол (1498 – 1502). В загубен вече кодекс той е споменат във връзка с отиването на св. Нифон в манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол и заселването му в метоха „Св. Николай“ при носа в Черноморец<sup>27)</sup>.

**Пахомий I** – патриарх на Константинопол (1503 – 1504; 1504 – 1513). Дава на манастира „Св. Йоан Предтеча“ недостигнал до нас сигилий или писма<sup>28)</sup>.

**Теодипт I** – патриарх на Константинопол (1513 – 1522). В едно от писмата на патриарх Митрофан III се вижда ясно, че патриарх Теодипт I е дал специален документ на манастира „Св. Йоан Предтеча“, с който е потвърдил зависимостта от него на метоха „Св. Николай“ в днешния Черноморец<sup>29)</sup>.

**Йоасаф II** – патриарх на Константинопол (1555 – 1565). Патр. Йоасаф II през 1558 г. дава на манастира „Св. Йоан Предтеча“ писмо, с което нарежда на игумените и братството на манастира да живеят според правилата на манастирите на Света гора<sup>30)</sup>.

**Иеремия I** – патриарх на Константинопол (1522 – 1545), посещава манастира „Св. Йоан Предтеча“ през 1545 г. на път за Молдова (вероятно с други митрополити) и дава синодално писмо, за да потвърди владението на манастира „Св. Кирик и Юлита“ от манастира „Св. Йоан Предтеча“, ремонтирал със свои средства малкия манастир<sup>31)</sup>.

**Йоаникий I** – патриарх на Константинопол (1526) и бивш Созополски митрополит; афоресан (низвергнат от сан), той е изпратен на заточение в манастира „Св. Йоан Предтеча“, където умира и е погребан<sup>32)</sup>.

**Дионисий II** – патриарх на Константинопол (1546 – 1555), изпраща писмо през 1554 г. като отговор на писмо на монасите от „Св. Йоан Предтеча“, с което иска митрополитите от градовете по Черноморието да забранят влизането на жени в мъжките манастири и забранява намесата в делата на манастира<sup>33)</sup>.

**Митрофан III** – патриарх на Константинопол (1565 – 1572; 1579 – 1580). Един от малкото Константинополски патриарси с български произход<sup>34)</sup>. Дал е на манастира „Св. Йоан Предтеча“ редица документи, от които са съхранени три и се знае за четвърти, който не е достигнал до нас<sup>35)</sup>.

**Иеремия II Транос** – патриарх на Константинопол (1572 – 1579; 1580 – 1584; 1586 – 1595). Замонашва се в манастира „Св. Йоан Предтеча“ до Созопол<sup>36)</sup> и по-късно на три пъти се възкачва на патриаршеския престол. Дава на манастира поне пет документа, от които четири са достигнали до нас<sup>37)</sup>.

**Теодипт II** – патриарх на Константинопол (1585 – 1586), дава писмо-документ на манастира през 1585 г., в което за първи път се споменава името на още един манастирски метох – църквата „Христос Спасител“ в Панорми<sup>38)</sup>.

**Неофит II** – патриарх на Константинопол (1692 – 1603; 1607 – 1612), през 1609 г. издава писмо-сигилий, в което потвърждава даренията от императори и

патриарси метоси и имоти на манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>39)</sup>.

**Партений I** – патриарх на Константинопол (1639 – 1644). В 1644 г. дава специално писмо на оцелелите монаси от манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол, които вече са намерили убежище в манастира на „Св. Богородица“ на о. Халки. В това писмо той моли руския император за помощ и описва окаяното финансово положение на братството. Част от манастирските старци, предвождани от бившия митрополит на Мидия Теодосий, заминават за Москва с писмото, за да търсят помощ<sup>40)</sup>.

**Силвестър** – Александрийски патриарх. През 1574 г., по време на посещението в Константинопол на игумена на созополския манастир „Св. Йоан Предтеча“ Ахил, той подписва заедно с патриарсите на Константинопол Йеремя II и на Йерусалим Софроний специално подпечатано писмо, съставено от патриарх Йеремя II. С него се потвърждават всички дарения и права на манастира, направени от императорите и патриарсите преди тях. Писмото изрично подчертава, че патриарсите внимателно са разглеждали печатите на предоставените им документи. През 1585 г. Силвестър подписва и друго писмо – на патр. Теодипт II, за манастира на „Св. Йоан“<sup>41)</sup>.

**Софроний IV** – Йерусалимски патриарх (1579 – 1608). Подписва заедно с патриарх Йеремя II и Александрийския патриарх Силвестър три писма, потвърждаващи правата и собствеността на манастира<sup>42)</sup>.

**Макарий III** – Антиохийски патриарх (1641 – 1688). През 1668 г. посещава вече запустелия манастир на връщане от второто си посещение в Москва<sup>43)</sup>.

**Лаврентий** – архиепископ на Кипър, приподписва писмото-сигилий на патр. Йеремя II и други митрополити от ок. 1576 – 1579 г. за манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>44)</sup>.

### **Български и други царе и висши сановници**

**Теодор Светослав** – български цар. С посредничеството на бившия патриарх Йоан XII Козма, който започва и завършва монашеството си в манастира „Св. Йоан Предтеча“, Теодор Светослав сключва брак с принцеса Теодора – дъщеря на Михаил IX Палеолог, през 1307 г.<sup>45)</sup> Изказано е предположение, че това става именно в църквата на манастира „Св. Йоан Предтеча“, а сам Светослав си построява царска резиденция в манастира<sup>46)</sup>.

**Баязид II Вели** – султан на Османската империя, издал два дарителски акта през 1485 г. и 1493 г., от които се вижда, че манастирът „Св. Йоан Предтеча“ влиза в територията на учредения от султана вакъф<sup>47)</sup>.

**Федор I Иванович** – цар на Русия (1584 – 1598), дарил средства на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>48)</sup>.

**Михаил I Романов** – цар на Русия (1613 – 1645). През октомври 1644 г. към него се обръщат с молба за финансова помощ оцелелите братя от манастира „Св. Йоан Предтеча“, които в 1629 г. се преместват в манастира „Св. Бо-

городица“ на о. Халки. На 31 октомври 1644 г. той лично приел представител на манастира и го надарил богато<sup>49)</sup>.

**Лоренцо Медичи** – владетел на Флоренция, учен и меценат. Той лично изпраща Янус Ласкарис да събира на Балканите ръкописи за библиотека Лауренциана, включително и от манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>50)</sup>.

**Кристина Шведска** (1626 – 1689) – принцеса на Швеция, в колекцията ѝ е намерена част от ръкопис от манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>51)</sup>.

**Богдан Хмелницки** – хетман на запорожките казаки, създал държавно образуване на територията на днешна Украйна през 1630 г. Вероятно той предвожда казаците през 1629 г., когато нападат Константинопол и на връщане от този поход ограбват за втори път манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>52)</sup>.

**Кенан паша** – везир на султаните Мурад IV (1623 – 1640) и Ибрахим I Гази (1640 – 1648), командващ флота, изпратен от султана през 1629 г. срещу казаците. Кенан паша среща казаците при манастира „Св. Йоан Предтеча“ и обсажда част от тях в него. Той е отговорен за последните големи разрушения и пожари в манастира<sup>53)</sup>.

**Амадей VI Савойски** (*Зеленият граф*) – 17-и поред граф на Савоя в периода от 1343 до 1383 г. Братовчед на византийския император Йоан V Палеолог. През 1366 г. напада с флотата си българските черноморски градове. Тогава превзема и ограбва Созопол и манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>54)</sup>.

**Сирко** (*Иван Дмитриевич Сирко*) – казашки атаман, влязъл в историята като „непобедимия атаман“. Той е един от предводителите на казашкия поход по море през 1626 г., когато за пореден път казаците опустошават черноморското крайбрежие и ограбват манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>55)</sup>.

### **Висши йерарси на Константинополската патриаршия:**

**Лъв** (*Λέων*) – митрополит на Халкидон, е заточен в Созопол през 1081/2 г. от император Алексей Комнин за това, че се възпротивил на заграбването на църковната съкровищница<sup>56)</sup>. Много вероятно е митрополит Лъв да е бил заточен в манастира „Св. Йоан Предтеча“, каквато практика е позната и документирана от по-късни периоди<sup>57)</sup>.

**Теодосий** (*Θεοδόσιος*) – митрополит на Мидия и Созопол, бивш проигумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“, известен калиграф и реставратор, познат ни от множество ръкописи<sup>58)</sup>. Твори в първата половина на XVII в.

**Порфирий** (*Πορφύριος*) – митрополит на Никея, оставил приписка и своя подпис върху ръкопис Png. 2 в 1642 г. Този ръкопис е направен в манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол и е бил притежание на митрополита<sup>59)</sup>. Много е възможно митр. Порфирий да е същият, който е оставил приписка върху ръкопис Png. 16, но все още като йеромонах и калиграф от манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>60)</sup>. Има и друг ръкопис – Png. 127 от 1644 г., който той съставя във и за манастира „Св. Богородица Камариотиса“ на о. Халки<sup>61)</sup>.

**Игнатий** (*Ιγνάτιος*) – митрополит на Несебър, донесъл (дарил) през 1583 – 1584 г. в „Св. Йоан Предтеча“ ръкопис Png. 119<sup>62</sup>).

**Христофор** (*Χριστόφορος*, 1593 – 1607 г.) – митрополит на Месемврия и екзарх на Черно море. Получил образованието си в училището на манастира „Св. Йоан Предтеча“, той е автор на едни от най-хубавите иконописни образци в църквата „Св. Стефан“ в Несебър. Смята се, че зографските умения също е усвоил в Созопол, което показва, че освен голям книжовен център със собствена книжовна школа манастирът „Св. Йоан Предтеча“ е бил и голямо зографско училище<sup>63</sup>).

**Герман** (*Γερμανός*) – митрополит на Ираклия, игумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в периода 1575 – 1580 г. Калиграф и подвързвач на книги, оставил ни приписки в редица ръкописи<sup>64</sup>).

**Калиник** (*Καλλίνικος*) – митрополит на Готия, приподписва през 1580 г. две патриаршески писма в полза на манастира „Св. Йоан Предтеча“ до Созопол<sup>65</sup>).

**Антоний** (*Αντώνιος*) – епископ на Агатапол (Ахтопол), приподписал няколко патриаршески писма за „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>66</sup>).

**Акакий** (*Ακάκιος*) – митрополит на Созопол, през 1575 г. обсъжда с Матей Кантакузин преминаването на манастира „Св. Анастасия“ до Бургас на подчинение на „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол. За това се споменава в писмото-сигилий на патриарх Йеремя II, с което това преминаване се одобрява и узаконява<sup>67</sup>).

**Софроний** – митрополит на Ефес, **Никанор** – на Адрианопол, **Гавриил** – на Хиос, **Матей** – на Дидимотихон, **Григорий** – на Зъхна, **Антим** – на Прикониси, **Теон** – на Неврокоп, **Дионисий** – на Ганос и Хора, **Даниил** – на Лариса, **Теофан** – на Трапезунд. Всички те приподписват писмото на Йеремя II от 1580 г., потвърждаващо привилегии и имоти на манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>68</sup>).

**Кирил**, митрополит на Никея, **Сисой** – на Никомидия, **Никанор** – на Адрианопол, **Григорий** – на Перитеорио, **Матей** – на Енос, **Теолипт** – на Анхиало, **Йоасаф** – на Йоанина, **Игнатий** – на Месемврия, **Партений** – на Мидия, **Ефрем** – на Керасунта. Всички те приподписват писмо-сигилий на патриарх Йеремя II приблизително в 1576 – 1579 г. в отговор на оплакване от манастира „Св. Йоан Предтеча“ във връзка с посещението на манастира от жени по празниците. С писмото се забранява посещението на жени в „Св. Йоан Предтеча“ и въобще в мъжките манастири<sup>69</sup>). Всички тези митрополити, с единствената разлика, че на мястото на митрополит **Ефрем** на Керасунта е бил **Теофан**, са приподписали и писмото на патриарх Йеремя II за манастира „Св. Йоан Предтеча“ от 1575 г.<sup>70</sup>

**Тимотей**, митрополит на Халкидон, **Григорий** – на Амасия, **Арсений** – на Мидия, **Климент** – на о. Лимнос, **Мелетий** – на Енос. Всички те приподписват писмото-сигилий от 1609 г. на патриарх Неофит II, в което се изброяват и препотвърждават метосите и имотите, дарени през вековете на манастира „Св. Йоан Предтеча“ до Созопол<sup>71</sup>).

**Ахил**, митрополит на Кизик, **Кирил** – на Никея, **Йеремия** – на Адрианопол, **Партений** – на София, **Теолипт** – на Пловдив, **Йоасаф** на Йоанина, **Калиник** – на Готия, **Григорий** – на Пруса, **Евтимий** – на Созопол, **Атанасий** – на Силимврия, **Партений** – на Мидия, **Антоний** – на Созопол, **Йоаким** – на Имврос, **Евтимий** – на Димитриада. Всички те приподписват писмото-сигилий от 1580 г. на патриарх Митрофан III, с което се потвърждава правото на владееене от манастира „Св. Йоан Предтеча“ на определени имоти и се осъждат действията на монасите от манастира „Св. Анастасия“ от острова срещу Бургас, които с помощта на Михаил Кантакузин се опитват да им ги отнемат<sup>72)</sup>.

**Теодосий** – бивш митрополит на Мидия, който се оттегля на покой в манастира „Св. Богородица“ на о. Халки. През 1643 – 1644 г. се отправя към Русия, за да събира помощи, придружен от няколко старци от братството на манастира „Св. Йоан Предтеча“, което се е преселило в Халки след трагедията през 1629 г. Той носи със себе си специално писмо от патриарх Партений I до руския цар. Впоследствие с подобно писмо го снабдява и владетелят на Молдова Василий I Лупу. На 31 октомври 1644 г. е приет в Москва от руския цар Михаил Романов, на когото поднася в дар мир. В отговор Михаил I го дарява богато със сребърен потир с позлата, сребърна кадилница с позлата, кожи, одежди, пари и т. н.<sup>73)</sup>

**Герасим Тирски** (*Γεράσιμος ο Θηραίος*) – митрополит на Патра<sup>74)</sup>.

**Неизвестен** митрополит на Анхиало, който е притежавал ръкопис Png. 157 и за когото може би той е бил направен през 1381 г. в манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>75)</sup>.

**Митрофан** (*Μητροφάνης*) – епископ на Агатопол (Ахтопол), починал на 27 ноември 1583 г. Това сведение се съдържа в приписка на ръкопис Png. 118 от манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>76)</sup>.

### **Игумени, монаси, клирици, ктитори и други лица, свързани с манастира**

**Аврамий** (*Αβράμιος*) – монах, йеродякон от манастира „Св. Йоан Предтеча“. Изкусен калиграф, негов подпис имаме и в Триод Png. 40 от 1481 – 1482 г.<sup>77)</sup> Той е автор на ръкопис Png. 104, съдържащ миней за месец февруари. Този ръкопис е завършен на 20 август 1534 г. и е притежание на манастира<sup>78)</sup>. Предходната година, на 4 април 1533 г., е завършил ръкопис Png. 107 – миней за месец април<sup>79)</sup>.

**Акакий** (*Ακάκιος*) – йеромонах, типикар по време на игуменството на Гавриил, името му е споменато в приписка от Png. 118<sup>80)</sup>.

**Анания** (*Ανανίας*) – йеромонах. Подписът на този йеромонах е върху ръкопис Png. 103 – миней за месец януари, датиран 1606 – 1607 г., съставен и притежание на манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>81)</sup>.

**Антоний** (*Αντώνιος*) – монах, калиграф от манастира „Св. Йоан Предтеча“. Името му стои в приписка на ръкопис Png. 113 – миней за месец юли, датиран 1514 г.<sup>82)</sup> Почеркът прилича много на този от анонимна приписка в ръкопис Png. 108 – миней за месец юли, датиран също 1514<sup>83)</sup>.

**Ахилий** (*Αχιλλίος*) – монах по времето на игуменството на Гавриил<sup>84)</sup>. Споменат в писмо на патриарх Митрофан III от 1567 г.<sup>85)</sup> Вероятно той е същият Ахил – калиграфът, който прави препис на ръкопис 224, съхраняван в манастира „Филотей“<sup>86)</sup>.

**Гавриил** (*Γαβριήλ*) – йеромонах, игумен на манастира, както се вижда от приписка от 1599 г. в ръкопис Png. 118<sup>87)</sup>.

**Гедеон** (*Γεδεών*) – иподякон в манастира, името му се среща в приписка в ръкопис Png. 118<sup>88)</sup>.

**Георги Пелагониец** (Георги от Пелагония – *Γεώργιος ο Πελαγονίτης*) и **Михаил** грешни (*Μιχαήλ ο αμαρτωλός*), изписали имената си в ръкопис Png. 18<sup>89)</sup>.

**Гервасий** (*Γερβάσιος*) – монах, игумен, който възстановява манастира „Св. Йоан Предтеча“ от развалините (след османското нашествие) по време на първото качване на патриаршеския престол (1466 – 1471 г.) на Константинополския патриарх Дионисий I. Това се вижда от писмото на патриарха, дадено на манастира през 1489 г.<sup>90)</sup>

**Герман** (*Γερμανός*) – йеромонах и проигумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“. Произхожда от Пелопонес<sup>91)</sup>. Името му срещаме в една приписка на ръкопис на Пентикостар – Png. 63. Ръкописът е принадлежал на този манастир. Приписката е датирана от периода 1580 – 1581 г.<sup>92)</sup> Срещаме неговото име и в няколко писма на патриарси за нашия манастир, където е упоменат като игумен; друга бележка уточнява, че е станал митрополит на Ираклия по времето на патр. Йеремя П<sup>93)</sup>.

**Григорий** (*Γρηγόριος*) – йеромонах, игумен на манастира. Името му се появява в аргировула на император Йоан VIII Палеолог, даден на манастира „Св. Йоан Предтеча“ през 1437 г.<sup>94)</sup> Има един ръкопис на миней от XV в. от остров Халки – Png. 42, принадлежал на манастира „Св. Йоан Предтеча“, в който има приписка от ръката на йером. Григорий. Вероятно това е същият игумен на манастира, който освен голям аскет, както го описва аргировулът, е бил и отличен калиграф<sup>95)</sup>.

**Даниил** (*Δανιήλ*) – монах, името му е изписано в приписка на ръкопис Png. 129<sup>96)</sup>.

**Иван Мизетерев** – грък, представител на оцелелите от братството на манастира „Св. Йоан Предтеча“, което вече е напуснало разрушения манастир в Созопол и е намерило подслон в манастира на „Св. Богородица“ на о. Халки. На 31 октомври 1644 г. е приет от руския цар Михаил I Романов. Мизетерев поднася на царя като дар мощи на св. Йоан Милостиви (патриарх на Александрия). Царят също го дарява богато<sup>97)</sup>.

**Исаия** (*Ησαίας*) – йеромонах, каллиграф, изработва през 1481 – 1482 г. един триод – Png. 40 в манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>98</sup>). На 30 септември 1491 г. завършва друг ръкопис в манастира: Псалтир и Часослов (Орологион) – Png. 134<sup>99</sup>).

**Исаия** (*Ησαίας*) – свещеник от Агатопол, ръкоположен през 1586 – 1587 г. от епископа на Агатопол Антоний (Αντώνιος)<sup>100</sup>).

**Йезекиил** (*Ιεζεκιήλ*) – йеромонах. Изписал името си в ръкопис от XI в.<sup>101</sup>

**Йоан, Макарий, Прокопий, Дионисий** – четирите имена се появяват без никакъв придружаващ ги текст в ръкопис Png. 74 – Изборен апостол (Праксапостол) от XIII в. Ръкописът по всяка вероятност е дело на скриптория в манастира „Св. Йоан Предтеча“ и е негово притежание<sup>102</sup>). Името **Макарий** се появява и в ръкопис Png. 129<sup>103</sup>).

**Йоаникий** (*Ιωαννίκιος*) – йеромонах, игумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“. В средата на XV в. преподвързва в манастира един ръкопис с минеи за месеците юни, юли и август<sup>104</sup>). Малко преди това, в първата четвъртина на XV в., същият ръкопис е бил подвързван от йером. Григорий, споменат по-горе<sup>105</sup>).

**Йона** (*Ιωνάς*) – монах в манастира „Св. Йоан Предтеча“, починал през 1599 г.<sup>106</sup>

**Константин** (*Κωνσταντίνος*), от Коринт, през 1556 – 1557 г. изработва и дарява на манастира „Св. Йоан Предтеча“ псалтир<sup>107</sup>).

**Константин** (*Κωνσταντίνος*) – монах, починал през декември 1583 г., както се чете в приписка в Png. 118<sup>108</sup>). Възможно е да е същият, който носи ръкописа Png. 32 в манастира „Св. Йоан Предтеча“.

**Макрис** (*Μακρύς*) – монах; след като напусналият патриаршеския престол св. Нифон прекарал две години (1488 – 1490) в манастира „Св. Николай“ при носа на дн. Черноморец, в него идва Макрис и живее там цели 60 години<sup>109</sup>).

**Максим** (*Μάξιμος*) – йеромонах и игумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“. Името му четем в съставен от него ръкопис Png. 85. Този ръкопис е съставен от игумен Максим на 5 февруари 1554 г.<sup>110</sup>) Името му срещаме и в ръкопис Png. 112 – минеи за месец юли, датиран в 1554 – 1555<sup>111</sup>).

**Мелетий** (*Μελέτιος*), иподякон в манастира<sup>112</sup>).

**Манол Чакъри** (*Μανόλι ο Τζακάρι*), монах. Името му се появява в приписка на ръкопис на Псалтира Png. 77, датиран XIII – XIV в.<sup>113</sup>

**Мануил** (*Μανουήλ ταβουλάριος*), табуларий (архивар на Созопол), който завършва ръкопис Png. 87, на 2 февруари 1428 г. Ръкописът е бил притежание на Созополската митрополия, но оттам вероятно е попаднал в манастира „Св. Йоан Предтеча“, а после заедно с другите документи е пренесен на о. Халки<sup>114</sup>).

**Матей** (*Ματθαίος*) – иподякон в манастира<sup>115</sup>).

**Матей** (*Ματθαίος*) – монах от манастира „Св. Анастасия“ южно от Бургас, който през 1575 г. потвърждава пред патриарх Йерекия II желанието манастирът му да мине на подчинение и да стане метох на „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>116</sup>).

**Матей Дросас** (*Ματθαῖος ο Δροσάς*) – йеромонах, проигумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“, родом от Крит. Направил препис на Метафрастовия менологий за месец ноември (Png. 129) през 1609 г.<sup>117)</sup> През 1623 г. завършва в манастира „Св. Йоан Предтеча“ друг ръкопис – Png. 137, там се подписва като игумен<sup>118)</sup>.

**Методий** (*Μεθόδιος*) – йеромонах. Автор е на приписка от ръкопис Png. 102 – миней за месец декември, датиран XVI – XVII в. и притежание на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>119)</sup>.

**Митрофан** (*Μητροφάνης*) – йеромонах. Името му се среща в приписка на ръкопис Png. 57, датиран 1519 г., притежание на метоха на манастира „Св. Йоан Предтеча“ – „Св. Николай“. Метохът „Св. Николай“ се отъждествява от издателите на ръкописите с метоха край гр. Яш, но поради липса на преки указания в приписката е възможно да бъде и „Св. Николай, помощник на бедните“ при днешния гр. Черноморец (преди наричан Св. Никола)<sup>120)</sup>.

**Митрофан Хамодракис** (*Μητροφάνης Χαμοδράκис*)<sup>121)</sup> – йеромонах, проигумен. Негов подпис с дата 8 декември 1598 г. се намира в ръкопис Png. 106<sup>122)</sup>. Съществува и друг ръкопис, съставен две-три години по-късно от йеромонах Митрофан, който със сигурност е идентичен с Митрофан от Png. 103<sup>123)</sup>. Йеромонах Митрофан е калиграф, чието име присъства в множество ръкописи<sup>124)</sup>. В някои от тях се подписва като йеромонах и проигумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“, а в други изписва и фамилията си<sup>125)</sup>. В приписка от 1599 г. в Png. 118 един йеромонах Митрофан е упоменат като типикар на същия манастир по времето на игуменството на Йоаникий, а малко по-късно е споменат и като игумен в приписка към същия ръкопис<sup>126)</sup>. От приписка в ръкопис Png. 119 виждаме, че на 4 март 1620 г. е починал един игумен на манастира на име Митрофан<sup>127)</sup>. Следователно е имало двама игумени с името Митрофан, единият от които е Митрофан Хамодракис. Може би, за да бъдат лесно разграничени, на места Хамодракис е подписан и с фамилията си, а другият – само с името си.

**Митрофан** (*Μητροφάνης*) – йеромонах, проигумен, който през 1610 г. донася в манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол изработен в Мидия синаксар за месеците от септември до януари<sup>128)</sup>.

**Михаил Памфилит** (*Μιχαήλ Παμφυλίτης*) – светското име на монах Митрофан, вероятно идентичен с игумен Митрофан, починал 1620 г. Името му се появява през 1593 – 1594 г.<sup>129)</sup>, когато явно е бил още послушник.

**Неофит** (*Νεόφυτος*) – игумен на манастира, посрещнал патриарх Йеремия I в манастира и споменат от него в писмото му от 1545 г.<sup>130)</sup>

**Никодим** (*Νικόδημος*) – монах в манастира „Св. Йоан“, починал 1599 г.<sup>131)</sup>

**Никодим** (*Νικόδημος*) – монах от манастира „Св. Анастасия“, който заедно с монах Матей (виж по-горе) през 1575 г. се присъединява към молбата до патр. Йеремия II да минат на подчинение на „Св. Йоан Предтеча“<sup>132)</sup>.

**Пантелеймон** (*Παντελεήμων*) – йеромонах, типикар по времето на игуменството на Митрофан<sup>133</sup>.

**Пантелеймон** (*Παντελεήμων*) – йеродякон. Името му е изписано в приписка на ръкопис Png. 129, при това заедно с името на йеромонах Пантелеймон, но по различен начин (с 3 грешки)<sup>134</sup>.

**Порфирий** (*Πορφύριος*) – йеромонах, калиграф от манастира „Св. Йоан Предтеча“. Името му първо научаваме от приписка от 1599 г., където е посочен като монах<sup>135</sup>. В друга приписка от 1600/1 г. върху пергаментов ръкопис от XI в., принадлежал също на този манастир, го виждаме вече като йеромонах<sup>136</sup>. През 1610 г. е споменат **Порфирий** – игумен на манастира „Св. Йоан Предтеча“. Вероятно става въпрос за същия<sup>137</sup>. От неговата ръка е излязъл и миней за месец януари, датиран 1606 – 1607 г. Това се вижда от приписка в ръкописа, оставена от самия Порфирий<sup>138</sup>. Той вероятно е бъдещият митрополит на Никея (вж. тук Порфирий, митрополит на Никея).

**Порфирий** (*Πορφύριος*) – йеромонах, името се появява в ръкопис от първата половина на XVI в., съдържащ Лавсаика на преп. Паладий и писма на св. Доротей Газски<sup>139</sup>.

**Серапион** (*Σεραπίων*) – иподякон в манастира<sup>140</sup>.

**Серафим** (*Σεραφεῖμ*) – йеромонах, калиграф от манастира „Св. Йоан Предтеча“. Името му научаваме от приписка за собственост върху пергаментов ръкопис от XII – XIII в., притежание на същия манастир<sup>141</sup>.

**Теодоракис** (*Θεοδώρακής*)<sup>142</sup>.

**Теодосий** (*Θεοδόσιος*) – монах, игумен на манастира, през 1613 г. прави препис на документите на манастира „Св. Йоан Предтеча“, известен в науката като „Codex Patmiacus 770“<sup>143</sup>. По-късно става митрополит на Мидия и на Созопол.

**Теопемпт** (*Θεόπεμπος*) – монах. Името му се появява върху ръкопис с творения на св. Ефрем Сириец от XVI в., изготвен и принадлежал на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол<sup>144</sup>.

**Теонас** (*Θεωνάς*) – монах в манастира „Св. Йоан“, починал в 1599 г.<sup>145</sup>

**Тимотей** (*Τιμόθεος*) – йеродякон по времето на игуменството на Гавриил (1599 г.)<sup>146</sup>.

**Транос, син на Василий, Палинис, Алексий, Михалис, син на Гутос** – в пергаментовия ръкопис Png. 19, принадлежащ и вероятно изработен в манастира „Св. Йоан Предтеча“, са отбелязани имената на изброените по-горе хора, които са дали парични суми (пиастри – сребърна монета) като дарение на манастира или за изработването на самия ръкопис<sup>147</sup>.

**Филимон** (*Φιλήμων*) – монах в манастира „Св. Йоан Предтеча“, починал през 1599 г.<sup>148</sup>

**Христофор** (*Χριστόφορος*) – йеромонах и проигумен на манастира „Св.

Йоан Предтеча“ по време на игуменството на йеромонах Герман. Това се вижда от приписка в ръкопис Png. 138, датиран 1585 г.

**Амвросий** (*Αμβροσίος*) – свещеник, дарил имот на манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>149</sup>.

**Яникас, Маркел, Стефан, Лекарят, Теоклит, Пасиан**, които не се различават, са дарили по няколко аспри на манастира<sup>150</sup>.

#### **Молдо-влашки князе и воеводи**

**Михаил Храбри** (*Μιχαήλ Βυτяз*) – княз на Влашко (1593 – 1601), Трансилвания (1600) и Молдова (1600). Името му срещаме в ръкопис по повод разорението на метоха „Св. Николай“ край Яш от турците във връзка с неговата война с тях<sup>151</sup>.

**Арон Вода** (*Aron Voda*) – управител, принц на Молдова през годините 1591 – 1595. С хрисовул през 1595 г. дарява на манастира „Св. Йоан Предтеча“ за метох манастира „Св. Николай“ в днешна Румъния, в околностите на Яш<sup>152</sup>. Заедно със „Св. Николай“ той дарява на манастира „Св. Йоан Предтеча“ и две села близо до Яш – селата Реджеш (*Ρεντζέστι*) и Авереш (*Αβερέστι*)<sup>153</sup>.

**Раду(л) IX Михня** войвода (*Radu Mihnea*) – принц на Влахия и Молдова. Последно управлява 1623 – 1626 г. В 1625 г. с хрисовул потвърждава хрисовула на Арон<sup>154</sup>.

**Миرون Барновски Мовила**<sup>155</sup> (*Miron Barnovschi Movila*) – владетел на Молдова 1626 – 1629 г., отменя през 1626 г. с три хрисовула хрисовулите на Арон Вода и на Раду войвода<sup>156</sup>.

**Александър Коконул** войвода (*Alexandru Coconul*) – син на Раду войвода, дава хрисовул през 1630 г., с който имотите и метохът, дарени с хрисовула на Арон войвода на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол, след разрушаването му от турците се дават на манастира „Св. Богородица Камариотиса“ на о. Халки<sup>157</sup>.

**Моисей Мовила** (*Moise Movila*) – принц на Молдова, през 1630 г. също издава хрисовул, с който потвърждава хрисовула на Александър Коконул<sup>158</sup>.

**Василий I Луп** (*Vasile Lupu*) – владетел на Молдова, голям ктитор на българския манастир на Св. гора „Св. Георги Зограф“. През 1644 г. дава специално писмо на оцелелите от унищожаването на манастира „Св. Йоан Предтеча“ в Созопол братя, които са се преместили в манастира на „Св. Богородица“ на о. Халки, с което моли руския император да им окаже финансова помощ. Той самият най-вероятно им е дал средства, когато е бил посетен от монасите и ги е снабдил с писмо и до руския император<sup>159</sup>.

#### **Други личности, свързани с манастира**

**Мануил Фил** – византийски поет (1275 – 1345 г.). В поема прославя делата на византийския пълководец Михаил Глава Тарханиот, който през 1263 г.,

след като отнема от българите Созопол, започва възстановяването на манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>160</sup>).

**Св. Григорий Синаит** – през 1327 г. посещава Созопол по покана на монах Атанасий Палеолог, който отговаря за два манастира, подчинени на „Св. Йоан Предтеча“. Св. Григорий Синаит със сигурност посещава манастира „Св. Йоан“ в търсене на място, където да се уедини<sup>161</sup>).

**Лука** – монах, ученик на св. Григорий, пътува в 1327 г. с него до Созопол и от там се присъединява към Амирали<sup>162</sup>).

**Св. Теодосий Търновски** – ученик на св. Григорий, преминава с него през Созопол<sup>163</sup>).

**Св. Ромил Бдински** – ученик на св. Григорий, преминава с него през Созопол<sup>164</sup>).

**Давид Дисипат** – виден исихаст, роден в Созопол, ученик на св. Григорий<sup>165</sup>).

**Иларион** – ученик на св. Григорий, пътува с него през Созопол<sup>166</sup>).

**Дионисий** – ученик на св. Григорий, пътува с него през Созопол<sup>167</sup>).

**Амирали** – монах, среща св. Григорий в Созопол и го води в Парория, където видният исихаст прави своя известен манастир. Амирали е много вероятно бивш командващ византийския флот (адмирал)<sup>168</sup>. Може да се предположи, че е бил игумен на манастира „Св. Кирик и Юлита“ в Созопол, но поради непокорство е изгонен заедно с братството и манастирът е предаден на монах Атанасий (Палеолог)<sup>169</sup>. По-късно Амирали прави опит св. Григорий Синаит да бъде убит.

**Янус** (Янис, Йоанис) Ласкарис (1445 – 1535) – византийски благородник, забележителен учен и дипломат, който след падането на Константинопол отива на Запад. Първоначално е под опеката на кардинал Висарион, а по-късно на Лоренцо Медичи. Лоренцо Медичи го назначава за пръв библиотекар на своята библиотека Лауренциана. По негово поръчение Ласкарис два пъти идва на Балканите и закупува над двеста ръкописа. През 1491 г. посещава манастира „Св. Йоан Предтеча“, откъдето също закупува ръкописи. Тук той се запознава със св. Нифон, с когото след това поддържа връзка до края на живота си<sup>170</sup>).

**Пахомий Русанос** (*Παχώμιος Ρουσόνοσ*, 1508 – 1553) – монах, роден на о. Закинтос, известен гръцки будител, учител и езиковед. Идва да преподава в училището на манастира „Св. Йоан Предтеча“ през 1521 г.<sup>171</sup>

**Константин Византийски** (*Κωνσταντίνος Βυζαντινός*) – зограф, нарисувал иконата „Св. Богородица Благодатна (Кехаритомени)“, известна още като „Черната Богородица“ или „Созополската Богородица“. Иконата е била направена около 1600 г. и е стояла в манастира „Св. Йоан Предтеча“, но след разоряването му е пренесена от монасите в манастира „Св. Богородица Камариотиса“ на о. Халки. Днес е в притвора на църквата на манастира „Св. Троица“ на о. Халки (Богословското училище)<sup>172</sup>.

**Елена** (*Ελένα*) – благородничка, украсява през 1580 г. едно Евангелие за манастира „Св. Йоан Предтеча“<sup>173</sup>.

**Андрей** (*Ανδρέας*) – архонт, благородник, съпруг на Елена, която украсява Рng. 171<sup>174</sup>. **Алпул** (*Αλπούλος*)<sup>175</sup> (*Αλπούλος*), син на архонтите Андрей и Елена<sup>176</sup>. **Софика** (*Σοφίκα*) – дъщеря на архонтите Андрей и Елена<sup>177</sup>. **Кателина** (*Κατελίνα*) – дъщеря на архонтите Андрей и Елена<sup>178</sup>.

**Кара Георги Каравокирос** (*Καρά Γεώργιος Καραβοκύρος*) – архонт, корабособственик, ктитор на манастира, през месец ноември 1603 г. дарява сребърна ръчна кадилница с позлата на „Св. Йоан Предтеча“<sup>179</sup>.

**Георги Чапей** (*άρχων Γεώργιος Τζαπέης και Λογοθέτης*) – архонт, логотет, ктитор на манастира. През 1601 г. дарява заедно със съпругата си **Комнина** (*Κομνηνή*) на манастира „Св. Йоан Предтеча“ позлатена сребърна рипида<sup>180</sup>.

**Георги Ерети** (*Γεώργιος Ερέτης*) – дарява на манастира на „Св. Йоан Предтеча“ голям дървен кръст<sup>181</sup>.

**Киряз** (*Κυριαζ*) – името му (като покойник) се споменава в приписка в ръкопис Рng. 178.<sup>182</sup> **Теодора** (*Θεοδόρα*), съпруга на Киряз<sup>183</sup>.

**Кирó** (*Κυρώ*) – госпожа от Варна. Дарява един сребърен дискос на манастира (края на XVI в.)<sup>184</sup>. **Йоан** (*Ιωάννης*), баща на Киро от Варна<sup>185</sup>. **Паскос** (*Πάσκος*) – съпруг на Киро от Варна<sup>186</sup>. **Мария** (*Μαρία*) – презвитера, дъщеря на Киро от Варна<sup>187</sup>.

**Павел** – дякон, син на патриарха на Антиохия Макарий, посещава манастира през 1668 г. заедно със своя баща<sup>188</sup>.

Тези просопографски бележки са само началото на един дълъг и безспорно увлекателен изследователски процес, който ще възкреси за нашите съвременници дългия исторически живот на островния манастир и паметта за неговите обитатели. Неговата вълнуваща и драматична история, макар и разпиляна на множество късчета, заслужава да бъде прочетена и разказана и на бъдещите поколения.

## БЕЛЕЖКИ

1. Принос за това има и фондация „Св. Йоан Кръстител и Предтеча“, обединяваща археолози, историци, богослови и родолюбиви българи, която подпомага изследването, популяризирането и експонирането на съхраненото през вековете богатство на манастира.
2. Християнство и култура, бр. 3 (90), 2014, с. 93 – 103
3. Σακελλίων Ι., Ιωάννου Ε΄ και Ιωάννου Ζ΄ των Παλαιολόγων χρυσόβουλλον και αργυρόβουλλον περί της κατά την Σωζόπολιν μονής του Προδρόμου. Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας της Ελλάδος (ΔΙΕΕΕ), 2 (1885), σ. 613 – 617; Kamperidis, L. The Greek Monasteries of Sozopolis XIV – XVII centuries, Thessaloniki, 1993, p. 65 – 66.

4. Пак там.
5. Σακελλίων Ι., Ιωάννου Ε'..., σ. 613 – 617; Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Α. Η εν τω νησίω Σωζοπόλεως βασιλική μονή Ιωάννου του Προδρόμου και η τύχη της βιβλιοθήκης αυτής, *Византийский Временник* (ВВр.), 7, 1890, с. 664; Kamperidis, L. *The Greek Monasteries...*, p. 65 – 68.
6. Σακελλίων Ι., Ιωάννου Ε'..., σ. 617 – 619; Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, Α. Η εν τω νησίω..., с. 664; Kamperidis, L. *The Greek Monasteries...*, p. 59 – 61.
7. Kamperidis, L. *The Greek Monasteries...*, p. 62.
8. Kamperidis, L. *The Greek Monasteries...*, p. 67–68; Dolger, F. *Regesten der Kaiserurkunden des oströmischen Reiches von 565 – 1453, Teil 5, Munchen-Berlin, 1965, p. 52 – 53.*
9. Βίος και πολιτεία του εν αγίοις πατρός ημών Γρηγορίου του Σιναίτου συγγραφεύς παρά του αγιωτάτου αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Καλλίστου (гр. текст е публикуван от И. В. Помяловский, СПб, 1894, L 248, 35.7 – 24. Андроник II е баща на Михаил IX Палеолог, дядо на Андроник III и праδιάдо на Йоан V Палеолог, но родословието се пази само по мъжка линия, понеже всички имат за съпруги жени от различни благороднически фамилии.
10. Trapp, E. et al. *Prosopographisches lexicon der Palaiologenzeit (PLP)*, (CD Rom- version), Wien, 2001, № 21428; Beyer, Hans-Veit. *Texte und Untersuchungen zur Geistesgeschichte, 2, Leben und Wirken unseres unter den Heiligen weilenden Vaters Gregorios' des Sinaïten*, Екатеринбург, 2006, с. 192.
11. Кантакузин, Й. История. – Гръцки извори за българската история, т. X, С., 1980, с. 222.
12. PLP, № 21428;
13. Manuelis Philae, *Carmina*, (ed. E. Miller), vol. 1, Paris, 1854, p. 244 – 245. За Михаил Глава и походите му, виж: Лопарев, Хр. *Византийский поэт Мануил Фил. К истории Болгарии в XIII–XIV в.*, СПб, 1891; Виж също: PLP.
14. Nicol, D. *The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus)*, ca. 1100 – 1460: A Genealogical and Prosopographical Study, Washington, 1968, p. v; Kamperidis, L. *The Greek Monasteries...*, p. 29 – 32, 47 – 52, 86, 97, 110, 122. История на Българите, т. II, Късно средновековие и Възраждане, (ред. Г. Марков), София, 2004, с. 199
15. Nicol, D. *The last centuries of Byzantium, 1261–1453*, Cambridge, 1993, p. 102.
16. Γεδεών, Μ. *Πατριαρχικοί πίνακες. Ειδήσεις ιστορικάι, βιογραφικάι περί των Πατριαρχών Κωνσταντινουπόλεως: από Ανδρέου του Πρωτοκλήτου μέχρις Ιωακείμ Γ' του από Θεσσαλονίκης (36–1884)*. Κωνσταντινούπολις, 1890, σ. 404.
17. *Nicephori Gregorae, Byzantina historia*, (ed. Shopeni), vol. I, (CSHB 25), 1829; Bonn, VI, p. 209.
18. Гюзелев, В., И. Божилов. История на България, т. 1, София, 1999, с. 543 – 550; *Nicephori Gregorae, Byzantina historia*, (ed. Shopeni), vol. I, (CSHB 25),

- 1829; Bonn, VI, p. 209; Γῳδῳῳν, Μ. Πατρίαρχικόί πίνακεC..., C. 404.
19. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 19 – 20.
20. Πακ там, p. 19, 142.
21. Πακ там, p. 19, 79.
22. Πακ там, p. 79–80.
23. Πακ там, p. 79.
24. Πακ там, p. 19.
25. Πακ там.
26. Πовеτῳε за Cῳ. Νιφον и жīvота му в Созопол виж в статията: Καравῳλτῳεῳ, Β. ΟCτροῳνιῳт манаCтир „Cῳ. Ἰοан Πρῳдтῳτῳτ“ – ῳдна нῳпротῳτῳена Cтра-ниτῳа от цῳркῳνната нῳ иCтῳρία, ΧριCтῳιῳνCтво и κῳλτῳρα, 3 (90), 2014, C. 98 – 99.
27. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 113, 115.
28. Πακ там, p. 19 – 20.
29. Πακ там, p. 92 – 93.
30. Πακ там, p. 85 – 86.
31. Πακ там, p. 101. Οзначῳно ῳ, τῳε πῳCμῳτοῳ ῳ πῳCῳно „CῳνοδῳκῳῳC“.
32. ΔῳρόθῳεοC ΜῳνεμβασῳίῳC, ΑλόCλαCμα ῳκ του Χρῳνογῳράφῳου. In: CαταC, Κ. Βῳ-ογῳραφῳκῳν CῳχεδῳῳCμα πῳρί του Πατρίάρχῳου Ἰῳερεμῳῳ Β’ (1512 – 1594), Αθήνα, 1870, C. 3 – 5.
33. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 126.
34. Γῳδῳῳν, Μ. Πατρίαρχικόί πίνακεC..., C. 505.
35. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 19 – 20.
36. CноCῳение ΡοCCῳи C ΒοCтῳκοῳм по делам цῳркῳνным, т. 1, CΠῳ, 1858, C. 268.
37. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 20.
38. Πακ там, p. 52.
39. Πακ там, p. 162 – 165.
40. CноCῳение ΡοCСῳи C ΒοCтῳκοῳм по делам цῳркῳнным, т. 2, CΠῳ, 1860, C. 241 – 245.
41. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 108, 137, 158.
42. Πακ там, p. 109, 144, 158.
43. Paul of Aleppo, The Travels of Macarius, Patriarch of Antioch, vol. II, London, 1836, p. 423.
44. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 134.
45. Καравῳλτῳεῳ, Β. ΟCτροῳνιῳт манаCтир..., C. 98 – 99 и лῳтератуῳрата, πῳCῳ-τῳена там.

46. Димитров, Б. История на Созопол, София, 2009, с. 144.
47. Gökbilgin, M. T. XV ve XVI. asırlarda Edirne ve Paşa Livası, İstanbul, 1952, s. 10 – 184. Райчевска, Ц. Бележки върху топонимията в района между Бургас и Созопол според дарителски акт от 1493 г., ИНМБ, том 3, 2000, с. 155 – 163.
48. Сношение России..., т.1, с. 268.
49. Сношение России..., т. 2, с. 241 – 247.
50. Speake, G. Janus Lascaris' visit to Mount Athos in 1491, Oxford, 1994.
51. D' Aiuto, F. Su Alcuni manoscritti greci provenienti da monastero Balcanici nella biblioteca Vaticana, Nea Rhome, 5, 2008, p. 408.
52. Петрински, Ив. Манастирът „Свети Иван Предтеча и Кръстител“ на остров Свети Иван (1467/1471 – 1629), ИНМ Бургас, т. 3, 2000, с. 184.
53. Королев, В. Босфорская война, Москва, 2007, с. 264.
54. Гюзелев, В. Очерци върху историята на Българския североизток и Черноморието (края на XII – началото на XV в.), София, 1995, с.44, 54 – 55.
55. Костомаров, Н. Материалы и исследования. Богдан Хмельницкий, Москва, 1994. с. 64.
56. Stephanou, P. Le Procès de Léon de Chalcédoine, OCP (Orientalia Christiana Periodica), 9, 1943, p. 7 – 64.
57. Например случаят с бившия митрополит на Созопол и Константинополски патриарх Йоаникий. По-подробно виж: Каравълчев, В. Островният манастир..., с. 93 – 103.
58. Png. 12, 23, 28, 30, 109, 136, 144; Png. е съкращение за Panagia. С това име са означени ръкописите от библиотеката на манастира „Св. Богородица Камариотиса“ на о. Халки, където монасите отнасят оцелелите ръкописи след унищожаването на техния манастир „Св. Йоан Предтеча“ на едноименния остров срещу Созопол през 1629 г. Всички ръкописи в тази библиотека са 178 на брой, като над 60 от тях принадлежат на манастира „Св. Йоан Предтеча.“ Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue des manuscrits conservés dans la Bibliotheque du Patriarchat Oecumenique, Brepols, Turnhout, 2008, vol. 1, p. 68 – 69; **Giorgio Fedalto**, *Hierarchia Ecclesiastica Orientalis*. Vol. 1 – Patriarchatus Constantinopolitanus, Padova, 1988, p. 125, 296.
59. Виж по-подробно: Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 109.
60. Пак там, p. 97.
61. Пак там, p. 333.
62. Пак там, p. 317.
63. Петрова, Н., Пенчева-Стойнова, В., Кубратов, Г., Станева, З. Молхова, М. Религиозното изкуство по българските земи в периода XI – XX в. [www.cubufoundation.com/media/Youthart/Binder%20BG%20course.pdf](http://www.cubufoundation.com/media/Youthart/Binder%20BG%20course.pdf) Достъп. 15.12.2014 г.

64. По-подробно виж: Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 114.
65. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 121; в документа е записано Καλύνικος.
66. Пак там, p. 121 – 122.
67. Пак там, p. 147 – 148.
68. Пак там, p. 121, 123 – 125.
69. Пак там, p. 133 – 134.
70. Пак там, p. 149.
71. Пак там, p. 162 – 163.
72. Пак там, p. 96.
73. Сношение России..., т. 2, с. 247.
74. Според гръцкия изследовател от края на XIX в. С. Томопулос, митрополитът на Патра – Герасим, който през 1750 г. е свален от митрополитската си катедра, в продължение на седем години – до 1757 г., е монах в манастира „Cῶ. Ἰοан Πρὲдτеча“ в Созопол. Тази информация е много интересна, тъй като това се случва 121 години след унищожаването на манастира през 1629 г. от турците. Томопулос се позовава на една приписка, цитирана от Керамевс. Внимателният прочит на приписката обаче не позволява да се направят изводите, които прави Томопулос, и неговото твърдение остава изолирано. Виж по-подробно: Θωμόπουλος, Σ. Ιστορία της πόλεως των Πατρών, Τόμος Β΄, έκδοση τέταρτη, Αχαϊκές εκδόσεις, 1998, Πάτρα, σ. 386. Παπαδοπούλος-Κεραμέυς, Α. Η έν τω νησίω Σωζοπόλεως βασιλική μονή Ἰωάννου του Προδρόμου καί ή τύχη τής βιβλιοθήκης αὐτής, Βизантийский Временник (ВВр.), 7, 1890, с. 663.
75. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 387.
76. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 315.
77. Пак там, p. 149.
78. Пак там, p. 287.
79. Пак там, p. 292.
80. Пак там, p. 315.
81. Пак там, p. 285.
82. Пак там, p. 303.
83. Пак там, p. 294.
84. Пак там, p. 315.
85. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 88.
86. Виж приписката в този ръкопис у: Παπαδοπούλος-Κεραμέυς, Α. Η έν τω νησίω..., с. 679.
87. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 315.
88. Пак там, p. 315.

89. Πακ там, р. 101
90. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., р. 79.
91. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 197
92. Πακ там, р. 351.
93. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., р. 96. Αθηναγόρας, μητρ. Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων της εν τη νήσω Χάλκη Ιεράς μονής της Παναγίας, Ε. Ε. Β. Σ. 10, Αθήνα, 1933, σ. 276.
94. Σακελλίων Ι., Ιωάννου Ε'..., σ. 617 – 619; Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., р. 60-61.
95. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 61 – 62.
96. Πακ там, р. 337.
97. Сношение России..., т. 2, с. 247.
98. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 149.
99. Πακ там, р. 134.
100. Πακ там, р. 341. Png. 131
101. Πακ там, р. 101. Png. 18
102. Πακ там, р. 233.
103. Πακ там, р. 337.
104. Πακ там, р. 154-155. Png. 42
105. Πακ там, р. 315. Png. 118
106. Πακ там, р. 315. Png. 118
107. Πακ там, р. 130. Png. 32
108. Πακ там, р. 315.
109. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., р. 113, 115.
110. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 251.
111. Πακ там, р. 301.
112. Πακ там, р. 315. Png. 118
113. Πακ там, р. 236.
114. Πακ там, р. 256-257.
115. Πακ там, р. 315. Png. 118
116. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., р. 147 – 148.
117. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 337.
118. Πακ там, р. 350.
119. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 283.
120. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 185.
121. Виж: Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., р. 297.

122. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 290.
123. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 285. Png. 89
124. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 259. Png. 89 pp. 295, 296, 299. Png. 109 Png. 110 Png. 111 Png. 137
125. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 297. Png. 137
126. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 315.
127. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 317.
128. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 122. Png. 28
129. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 417. Png. 177
130. Kamperidis, L. The Greek Monasteries..., p. 102.
131. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 315. Png. 118
132. Пак там.
133. Пак там, p. 315, 337. Png. 118 и 129
134. Пак там, p. 337.
135. Пак там, p. 315. Png. 118
136. Пак там, p. 97. Png. 16
137. Пак там, p. 122.
138. Пак там, p. 285. Png. 103
139. Пак там, p. 171. Png. 49
140. Пак там, p. 315. Png. 118
141. Пак там, p. 82 – 83. Png. 10
142. Пак там, p. 236 Png. 77
143. Kamperidis, L. The Greek monasteries..., p. 16.
144. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 90. Png. 13
145. Kourouou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 315. Png. 118
146. Пак там, p. 315. Png. 118
147. Пак там, p. 103.
148. Пак там, p. 315. Png. 118
149. Пак там, p. 362.
150. Пак там. Png.19
151. Пак там, p. 315. Png. 118
152. Пак там, p. 164
153. Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα Ἱστορικόν περὶ τῆς κατὰ τὴν Χάλκην Μονῆς τῆς Θεοτόκου, Κωνσταντινούπολη, 1846, p. 164-165; Βαλαῆς, Δ. Το εργαστήρι αντιγραφῆς καὶ στάχωσης χειρογράφων τῆς μονῆς τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῆς Σωζόπολης κατὰ τὸν 17 αἰῶνα. Περὶ Θράκης, 3, 2003, σ. 180;.

154. Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα..., σ. 167 – 168; Βαλαής, Δ. Το εργαστήρι..., σ. 180.
155. У нас фамилното име е известно като Могила.
156. Βαρθολομαῖος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα..., σ. 170 – 172; Βαλαής, Δ. Το εργαστήρι..., σ. 180.
157. Пак там, σ. 174 – 175.
158. Пак там, σ. 178.
159. Сношение России..., т. 2, с. 241.
160. Manuelis Philae, Carmina ..., p. 244 – 245.
161. Beyer, Hans-Veit. Texte und Untersuchungen..., p. 191 и сл. Виж също: Каравълчев, В. Островният манастир..., с. 99 – 100 и литературата, посочена там.
162. Beyer, Hans-Veit. Texte und Untersuchungen..., p. 195, бел. № 212
163. Пак там, p. 200 и сл.
164. Beyer, Hans-Veit. Texte und Untersuchungen..., p. 200 и сл. Каравълчев, В. Островният манастир..., с. 99 – 100 и литературата, посочена там.
165. Акад. В. Гюзелев твърди, че Давид Дисипат е от Созопол, без обаче да посочва източник. Виж: Гюзелев, В. Училища, скриптории, библиотеки и знания в България XIII – XIV в., София, 1985, с.91; Виж също: Loenertz R. Dix-huit lettres de Grégoire Acindyne analysées et datées, OCP, 23, 1957, p.114 – 144; Laurent V. L'assaut avorté de la Horde d'Or contre l'Empire Byzantine, REB, 1960, t. 18. p.145 – 162; Бирюков, Д. Давид Дисипат, его учение и место в паламитских спорах. В: Монах Давид Дисипат. Полемические сочинения, Москва, 2012, с.18 – 22.
166. Beyer, Hans-Veit. Texte und Untersuchungen..., p. 200 и сл. Каравълчев, В. Островният манастир..., с. 99 – 100 и литературата, посочена там.
167. Пак там.
168. На италиански адмирал е ammiraglio.
169. Виж по-подробно: Beyer, Hans-Veit. Texte und Untersuchungen..., p. 192–202. Виж специално бележка № 209.
170. Speake, G. Janus Lascaris' visit to Mount Athos in 1491, *Greek, Roman and Byzantine Studies* 34, 1993, 325 – 330; Harris, J. Greek Émigrés in the West, 1400 – 1520, Camberley, 1995, p. 101, 123 – 124.
171. Παπαιωαννίδης, Κ. Ιστορία της εν Πόντω Απολλωνίας-Σοζωπόλεως, Θεσσαλονίκη, 1933, σ. 141. Σατας, Κ. Νεοελληνική Φιλολογία: Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων, από της καταλύσεως της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας μέχρι της Ελληνικής εθνεγερσίας (1453 – 1821), 1868, σ. 150.
172. Μήλλας, Α. Αναδρομή στα Πριγκηπόνησα, Αθήνα, 2001. σ. 177 – 179.
173. Kourourou, M., P. Gehin, Catalogue..., p. 409. Png. 171
174. Пак там.

175. Вероятно от румънското Albul.
176. Πακ там.
177. Πακ там.
178. Πακ там.
179. Βαρθολομαίος Κουτλουμουσιανός, Υπόμνημα..., p. 82.
180. Πακ там.
181. Παπαδοπούλος-Κεραμέυς, Α. Η έν τω νησίω..., с. 668.
182. Κουρουρου, Μ., Ρ. Gehin, Catalogue..., p. 418.
183. Κουρουρου, Μ., Ρ. Gehin, Catalogue..., p. 418. Png. 178
184. Παπαδοπούλος-Κεραμέυς, Α. Η έν τω νησίω..., с. 668
185. Πακ там.
186. Πακ там.
187. Πακ там.
188. Paul of Aleppo, The Travels..., p. 423.

## **THE MONASTERY “ST. JOHN THE BAPTIST” NEAR SOZOPOL – PROSOPOGRAPHIC ESSAY**

**Abstract.** This article presents biographical information about some individuals that played crucial roles in the history of the Island monastery “St. John the Baptist” near Sozopol. The names of Byzantine emperors, Bulgarian and Russian kings, Moldo-Wallachian voivodes, patriarchs, bishops, generals and monks are included. This short prosopographic essay try to shed some light on the history of this important, but little known spiritual center situated on the Bulgarian Black Sea coast and reveals its significant role in the region.

✉ **Mr. Ventzislav Karavaltchev**  
Faculty of Theology  
University of Sofia  
19, Sveta Nedelya Sq.  
1000 Sofia, Bulgaria  
E-mail: ventzislav\_k@yahoo.com